

Ткачук О. В.,

*аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ*

СФЕРА ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ОБ'ЄКТ ПРОТИПРАВНИХ ПОСЯГАНЬ

THE SPHERE OF DEFENSE PROCUREMENT AS AN OBJECT OF ILLEGAL ENCROACHES

Стаття присвячена визначенню окремих особливостей сфери оборонних закупівель як об'єкту протиправних посягань. Адже найважливішим фактором у надскладному протистоянні повномасштабному вторгненню РФ в Україну є забезпечення війська усім необхідним. Пріоритетом держави в умовах воєнного стану є фінансування потреб сектору безпеки та оборони. А одним зі шляхів забезпечення обороноздатності України є підвищення ефективності використання бюджетних коштів на закупівлю товарів, робіт і послуг оборонного призначення. Значний відсоток всього обсягу закупівель відбувається у межах державного оборонного замовлення, що обумовлює підвищену увагу до цієї сфери з боку правопорушників. Акцентовано, що суспільні відносини у сфері оборонних закупівель відрізняються предметом, порядком їх здійснення та суб'єктами. Визначено особливості порядку здійснення оборонних закупівель залежно від предмету закупівлі (товарів, робіт і послуг оборонного призначення, інших товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки, товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю, а також озброєння військової і спеціальної техніки, боєприпасів та їх складових частин та послуг із розроблення, ремонту, модернізації озброєння тощо). Підкреслено, що оборонні закупівлі в умовах воєнного стану можуть відбуватись як з використанням електронної системи, так і поза нею. Оборонні закупівлі поза електронної системи відбуваються, як правило, щодо предмету, інформація про який має обмежений рівень доступу або закупівля якого має відбутись найшвидшим чином з огляду на необхідність оперативного забезпечення потреб безпеки і оборони. Наголошено, що окремі з підстав здійснення оборонних закупівель поза електронної системи мають суб'єктивний характер, що може спровокувати корупційні ризики.

Ключові слова: оборонні закупівлі, публічні закупівлі, запобігання правопорушенням, предмет оборонних закупівель, процедура оборонних закупівель.

The article is devoted to the definition of certain features of the field of defense procurement as an object of illegal encroachments. After all, the most important factor in the extremely difficult resistance to a full-scale invasion of the Russian Federation in Ukraine is providing the army with everything necessary. The priority of the state in the conditions of martial law is the financing of the needs of the security and defense sector. And one of the ways to ensure Ukraine's defense capability is to increase the efficiency of using budget funds for the purchase of defense goods, works and services. A significant percentage of the total volume of procurement takes place within the framework of the state defense order, which causes increased attention to this area on the part of offenders. It is emphasized that public relations in the field of defense procurement differ in subject matter, the order of their implementation, and subjects. The specifics of the procedure for defense procurement are determined depending on the subject of the procurement (goods, works and services of defense purpose, other goods, works and services for the guaranteed provision of security needs, goods, works and services of defense purpose that constitute a state secret, as well as military and special weapons equipment, ammunition and their component parts and services for the development, repair, modernization of weapons, etc.). It is emphasized that defense procurement in the conditions of martial law can take place both with the use of the electronic system and outside of it. Defense purchases outside the electronic system usually take place in relation to the subject, the information about which has a limited level of access or the purchase of which must take place in the fastest way, given the need for operational security and defense needs. It was emphasized that some of the reasons for conducting defense purchases outside the electronic system are subjective in nature, which can provoke corruption risks.

Key words: defense procurement, public procurement, crime prevention, subject of defense procurement, defense procurement procedure.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна активно протистоїть повномасштабному вторгненню рф. Найважливішим фактором у цьому надскладному протистоянні є забезпечення війська усім необхідним. Тому пріоритетом держави в умовах воєнного стану є фінансування потреб сектору безпеки та оборони. При цьому режим економного та ефективного використання бюджетних коштів в оборонних закупівлях – життєва необхідність держави, а забезпечення конкурентності; відкритості та прозорості (крім відомостей, що становлять державну таємницю і розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці); запобігання корупції, зловживанням та дискримінації – надважливі для країни.

Одним зі шляхів забезпечення обороноздатності України є підвищення ефективності використання бюджетних коштів на закупівлю товарів, робіт і послуг оборонного призначення. Значний відсоток всього обсягу закупівель відбувається у межах державного оборонного замовлення і вся інформація щодо них має обмежений рівень доступу. Потенційні учасники закупівель часто не мають жодних шансів запропонувати свої товари і послуги. Через абсолютну секретність системи держоборонзакупівлі постачальникам виробники продукції оборонного призначення не мають прозорих і доступних каналів зв'язку із замовником при реалізації оборонних закупівель [1].

Водночас, на всіх етапах оборонних закупівель вчиняються правопорушення як особами, що беруть участь у закупівлях або відповідальні за їх проведення, так і особами, які здійснюють контроль за цим процесом. Саме тому питання захисту суспільних відносин у сфері оборонних закупівель від протиправних посягань не втрачають своєї актуальності.

Стан наукової розробки проблематики. Питання, пов'язані із запобіганням правопорушенням, що вчиняються у сфері публічних закупівель, розглядали в своїх працях вітчизняні вчені, зокрема, Брильов М.О., Василичук В.І., Водоласкова К. Ю., Дараган В.В., Довгань М.Ю., Доліновський Ю.С., Коряк В.В., Меденцев А.М., Нагачевський С.В., Сливенко В.Р., Часовар Т.О., Чередарчук А.М., Черней А.В. та інші. Проте, особливості запобігання протиправним посяганням у сфері оборонних закупівель висвітлені лише частково.

Метою статті є визначення особливостей сфери оборонних закупівель як об'єкту протиправних посягань.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до чинного законодавства оборонні закупівлі – здійснення державним замовником закупівель товарів, робіт і послуг, призначених для виконання державних програм у сферах національної безпеки і оборони, а також інших товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони [2]. Загалом їх можна визнати різновидом публічних закупівель, але з особливим предметом закупівлі. Як зазначено у п.22 ч.1 ст. 1 Закону України «Про публічні закупівлі» предметом закупівлі є товари, роботи чи послуги, що закуповуються замовником у межах єдиної процедури закупівлі або в межах проведення спрощеної закупівлі, щодо яких учасникам дозволяється подавати тендерні пропозиції або пропозиції на переговорах (у разі застосування переговорної процедури закупівлі). Предмет закупівлі визначається замовником у порядку, встановленому Уповноваженим органом, із застосуванням Єдиного закупівельного словника, затвердженого у встановленому законодавством порядку [3]. В Законі України «Про оборонні закупівлі» конкретизовано предмет оборонних закупівель, та визначено, що ним можуть бути:

- товари оборонного призначення – озброєння, військова та спеціальна техніка, зброя і боеприпаси, спеціальні комплектувальні вироби для їх виготовлення та експлуатації, матеріали та обладнання, спеціально призначені для їх розроблення, виготовлення або використання, спеціальні технічні засоби, технічні засоби розвідки, засоби технічного та криптографічного захисту інформації, засоби спеціального зв'язку, космічна техніка військового та подвійного призначення, засоби індивідуального захисту (бронежилети всіх класів захисту, протиударні, кулезахисні шоломи, комплекти протиударного захисту тощо), спеціальні засоби (кайданки, кийки, засоби, споряджені речовинами сльозогінної, світлошумової дії тощо), спеціальні (спеціалізовані) транспортні засоби; комп'ютерна, оптична, вимірювальна та інша техніка; спеціальний формений одяг, необхідний для виконання завдань правоохоронними органами, структурними підрозділами органів

виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, військовими формуваннями з правоохоронними функціями, товари подвійного використання для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони, розвитку обороноздатності держави та системи національної стійкості, а також будь-які інші товари, які закупаються державними замовниками, якими можуть бути центральні органи виконавчої влади, визначені Кабінетом Міністрів України, інші державні органи, військові формування, утворені відповідно до законів України, для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони;

- роботи оборонного призначення:

фундаментальні наукові, прикладні дослідження та експериментальні розробки для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони;

науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи або їх окремі етапи із розроблення, виробництва, використання, підтримки, вилучення товарів оборонного призначення та спеціальної техніки, розроблення спеціальних технологій, матеріалів та стандартів;

будівництво, капітальний ремонт, реконструкція об'єктів і споруд оборонного та спеціального призначення;

створення нових та модернізація, ремонт, реконструкція, розширення та переобладнання існуючих виробничих потужностей для виготовлення товарів оборонного призначення;

роботи, необхідні для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони;

- послуги оборонного призначення – послуги, пов'язані із забезпеченням життєвого циклу об'єктів і споруд оборонного та спеціального призначення, товарів оборонного призначення у тому числі:

розробкою та впровадженням інформаційних, інформаційно-аналітичних та інших телекомунікаційних систем, систем кібербезпеки та кіберзахисту;

розробленням стандартів та технічних специфікацій, закупівля стандартів для задоволення потреб із забезпечення національної безпеки і оборони;

формуванням та веденням страхового фонду документації на озброєння, військову та спеціальну техніку, інше військове майно, об'єкти і споруди оборонного та спеціального призначення;

послуги, необхідні для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони [2].

Також предметом оборонних закупівель можуть бути інші товари, роботи і послуги для гарантованого забезпечення потреб безпеки і оборони. До таких товарів, робіт і послуг відносяться:

- інженерно-технічні та фортифікаційні споруди – спеціальні споруди спроектовані та/або побудовані для забезпечення обороноздатності та захисту території, призначені для ведення вогню (окопи, траншеї тощо), проведення спостереження й управління (спостережні й командні пункти), споруди призначені для захисту особового складу, військової техніки й матеріальних засобів (щілини, бліндажі, притулки, котлованні укриття, укриття закритого типу, протитанкові рови, загородження, укріплення, укріплені лінії, фортеці, блокпости, оборонні рубежі та інші об'єкти, які мають захищати військові об'єкти, території або стратегічні пункти від проникнення ворожих сил).

- фортифікаційне обладнання – укріплення місцевості (зміна рельєфу) для ведення бою, підвищення боєздатності військ, їх бойової ефективності та захисту від впливу засобів ураження противника. Для фортифікаційного обладнання використовуються споруди промислового виготовлення: збірно-розбірні споруди з залізобетону (ВС-1-3, УФС-1 (3), КСП) та (або) металеві (МВС-1, УГС, КВС-У, КВС-А); споруди, які виготовляються силами підрозділів з використанням лісоматеріалів, геотекстилю та металеві сітки, окремих залізобетонних елементів, габйонів [4, с. 5].

Оборонні закупівлі характеризуються не лише їх особливим предметом, але й порядком їх здійснення: в окремих випадках він схожий із загальним порядком публічних закупівель, а в окремих – відрізняється. Порядок здійснення оборонних закупівель має свої особливості залежно від предмету закупівлі, зокрема, відрізняється:

- порядок закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення, інших товарів,

робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки та закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю;

- порядок закупівлі озброєння військової і спеціальної техніки, боєприпасів та їх складових частин та послуг із розроблення, ремонту, модернізації озброєння, військової і спеціальної техніки, боєприпасів та їх складових частин, товарів, робіт і послуг для будівництва військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд.

Закупівля об'єктів, що відносяться до першої з названих груп, за умов досягнення ними понад порогових обсягів (200 тис. грн для відповідних товарів і послуг, та 1,5 млн грн. для відповідних робіт) може відбуватись в електронній системі закупівель в один з альтернативних способів:

- відкриті торги, відповідно до положень Постанови Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 2022 р. № 1178 [5];

- у порядку проведення спрощених закупівель визначених Законом України «Про публічні закупівлі» [6];

- у порядку відбору постачальника шляхом запиту пропозицій постачальників відповідно до Порядку формування та використання електронного каталогу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 вер. 2020 р. № 822;

- шляхом застосування рамкової угоди відповідно до цих особливостей [7].

Існують окремі випадки, коли оборонні закупівлі передбачені поза електронної системи, навіть якщо вартість предмету закупівлі досягає понад порогових обсягів, зокрема:

- закупівлі озброєння, військової та спеціальної техніки, ракет і боєприпасів та їх складових частин, а також послуг із розроблення, ремонту, модернізації озброєння, військової і спеціальної техніки, боєприпасів та їх складових частин, товарів, робіт і послуг для будівництва військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, а також товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю [6];

- замовник або його відокремлений підрозділ, що здійснює закупівлю, перебуває на території активних бойових дій, які не були

завершені на дату укладення договору про закупівлю;

- існує нагальна потреба у здійсненні закупівлі у зв'язку з виникненням об'єктивних обставин, що унеможливають дотримання замовником строків для проведення закупівлі із застосуванням відкритих торгів або електронного каталогу, яка повинна бути документально підтверджена замовником;

- роботи, товари чи послуги можуть бути виконані, поставлені чи надані виключно певним суб'єктом господарювання у певних випадках, передбачених пп.5 п. 18 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 р. № 1178 (наприклад, якщо відсутня конкуренція з технічних причин, яка повинна бути документально підтверджена замовником);

- відмінено відкриті торги через неподання жодної тендерної пропозиції для участі у відкритих торгах у строк, установлений замовником, у тому числі за лотом;

- після укладення договору про закупівлю у замовника виникла необхідність у постачанні додаткового обсягу товару тим самим постачальником, якщо в разі зміни постачальника замовник буде вимушений придбати товар з іншими технічними характеристиками, що призведе до виникнення несумісності, пов'язаної з експлуатацією і технічним обслуговуванням;

- у замовника після укладення договору про закупівлю виникла необхідність у закупівлі додаткових робіт чи послуг, пов'язаних з предметом закупівлі основного договору, в того самого виконавця робіт або надавача послуг;

- здійснюється закупівля товарів, робіт та послуг для будівництва, ремонту та інших інженерно-технічних заходів із захисту об'єктів критичної інфраструктури паливно-енергетичного сектору критичної інфраструктури;

- здійснюється закупівля товарів, необхідних для проведення ремонту та відновлення техніки, на виконання договору про спільну діяльність, стороною якого виступає АТ «Укрзалізниця» та укладеного з метою підвищення обороноздатності держави на період дії правового режиму воєнного стану в Україні тощо [5].

Тобто оборонні закупівлі можуть відбуватись поза електронної системи у певних випад-

ках, які передбачені законодавством, як правило, щодо предмету, інформація про який має обмежений рівень доступу або закупівля якого має відбутись найшвидшим чином з огляду на необхідність оперативного забезпечення потреб безпеки і оборони. Привертає увагу, що окремі з підстав здійснення оборонних закупівель поза електронної системи мають суб'єктивний характер, що може спровокувати корупційні ризики. Наприклад, такою підставою визначено потребу у здійсненні закупівлі у зв'язку з виникненням об'єктивних обставин, що унеможливають дотримання замовником строків для проведення закупівлі із застосуванням відкритих торгів або електронного каталогу. Тобто якщо державний замовник документально підтвердить зазначену потребу, навіть, якщо це не відображає реальний стан речей, він може провести оборонні закупівлі безпосередньо у продавця, якого визначить самостійно. Викладене доводить необхідність перегляду наведених підстав з проведенням антикорупційної експертизи Постанови Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 2022 р. № 1278 в частині п. 13 щодо випадків укладення договору про закупівлю без застосування відкритих торгів або електронного каталогу для закупівлі товару.

Крім того, виникають питання щодо проведення торгів з обмеженою участю, так як законами України «Про публічні закупівлі» та «Про оборонні закупівлі» не передбачено, у яких випадках замовник повинен обрати таку процедуру закупівлі, для яких товарів або очікуваної вартості тощо. Це свідчить про те, що обрання такої процедури – вибір виключно замовника, який він може зробити без обмежень в будь-який час, відповідно, може спровокувати виникнення корупційного ризику

вокувати виникнення корупційного ризику [8, с. 66].

Висновки. Суспільні відносини у сфері оборонних закупівель не є одноманітними. Вони відрізняються предметом, порядком їх здійснення та суб'єктами. Порядок здійснення оборонних закупівель має свої особливості залежно від предмету закупівлі, зокрема, відрізняється порядок закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення, інших товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб безпеки та закупівель товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що становлять державну таємницю, а також закупівлі озброєння військової і спеціальної техніки, боєприпасів та їх складових частин та послуг із розроблення, ремонту, модернізації озброєння, військової і спеціальної техніки, боєприпасів та їх складових частин, товарів, робіт і послуг для будівництва військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд. Вони можуть відбуватись як з використанням електронної системи, так і поза нею. Оборонні закупівлі поза електронної системи відбуваються, як правило, щодо предмету, інформація про який має обмежений рівень доступу або закупівля якого має відбутись найшвидшим чином з огляду на необхідність оперативного забезпечення потреб безпеки і оборони. Окремі з підстав здійснення оборонних закупівель поза електронної системи мають суб'єктивний характер, що може спровокувати корупційні ризики. Саме тому чітке розуміння особливостей предмету та порядку здійснення оборонних закупівель дозволить побудувати ефективну систему запобігання протиправним посяганням у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Доповідь з питань оборонних закупівель. Червень, 2021 р. URL : <https://defence.org.ua/dopovid-z-pytan-oboronnyh-zakupivel/>.
2. Про оборонні закупівлі : Закон України від 17 лип. 2020 р. № 808-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>
3. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 груд. 2015 р. № 922-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
4. Щодо фортифікаційного обладнання місць виконання завдань підрозділами (за досвідом російсько-Української війни 2022 року) : Методичні рекомендації від 25 трав. 2022 р. 56 с.
5. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : Постанова Кабінету

Міністрів України від 12 жовт. 2022 р. № 1178. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text>

6. Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лист. 2022 р. № 1275. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2022-%D0%BF#Text>.

7. Щодо особливостей здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану : Лист Міністерства економіки України від 13 лют. 2024 р. № 33-11/85.

8. Легка О.В. Вплив корупційних ризиків на трансформацію оборонних закупівель в Україні. *Правова позиція*. 2024. № 1 (42). С. 64-68.